

Çevreye Duyarlılığın Rekabet Gücüne Etkisi: Yeşil Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Uygulama

Öznur DOĞAN¹ - Fatih Coşkun ERTAŞ²

Makale Gönderim Tarihi: 26.07.2018

Makale Kabul Tarihi: 24.09.2018

Öz

Doğal kaynakların hızla tükeniyor olması ve çevre bilincinin artması, çevreyle sürekli etkileşim içinde olan ve faaliyetlerinde çevresel kaynaklardan faydalanan turizm işletmelerini çevreye duyarlı olmaya yönlendirmiştir. Bu çalışmada, çevreye duyarlı olan tesislerde katılan çevresel maliyetlerin rekabet gücüne etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için, kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 64 adet Yeşil Yıldızlı tesisin yöneticilerine veya çevre sorumlularına anket yöntemi ile sorular yöneltilmiştir. Elde edilen verilere açıklayıcı faktör, korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. Çevresel maliyetler ile rekabet gücü arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Yıldız, Çevresel Maliyetler, Rekabet Gücü

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M10

**Effect Of Environmental Sensitivity To Competitiveness:
An Application On Green Star Hotels**

Abstract

The rapid depletion of natural resources and the increasing environment awareness have directed the tourism companies to be sensitive to the environment, continuously interacting with the environment and benefitting from environmental sources in its operations. In this study, it is tried to determine the influence of environmental costs tolerated

¹ Öğr. Görevlisi, Kastamonu Üniversitesi, Taşköprü Meslek Yüksekokulu, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Orcid-Id: 0000-0003-0049-746X, e-mail: ocorbaci@kastamonu.edu.tr

² Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Orcid-Id: 0000-0002-2632-9694, e-mail: fatihcoskun.ertas@atauni.edu.tr

to the competitiveness in environmental-sensitive facilities. For this, managers or environmental keepers of 64 green star facilities chosen by using easy sampling method were questioned by the survey method. The data obtained were analyzed with exploratory factor, correlation and regression analysis. A positive correlation was found between environmental costs and competitiveness.

Key Words: Green Star, Environmental Costs, Competitiveness

JEL Classification: M40, M41, M10

1. Giriş

Ekolojik dengenin bozulmaya başlaması turizm sektörü için önemli bir konudur. Turizm işletmelerinin geleceği büyük ölçüde çevreye bağlıdır. Bu işletmelerin en önemli sermayeleri çevredir ve işletmelerin devamlılığı çevrenin korunmasına bağlıdır. Bu nedenle turizm sektöründe faaliyet gösteren, özellikle de çevre ile daha fazla etkileşimde bulunan konaklama işletmeleri, çevreye karşı daha duyarlı olmalıdırlar.

Konaklama işletmeleri çevreye duyarlılık konusunda çeşitli baskılarla da karşı karşıyadır. Yasalar ve müşteri isteklerinin yanı sıra işletme sahiplerinin baskısı, rekabette üstünlük sağlamak ve işletme hedeflerine ulaşmak istemeleri gibi nedenler, tesisleri çevreye duyarlı olmaya yönlendirmiştir. Ayrıca çevre yönetimi ile maliyetlerin düşürüleceği beklentisi, yöneticiler için önemli bir teşvik unsurudur (Emeksiz, 2007, s.147). Eğer işletmeler çevresel konuları iyi bir şekilde yönetebilirlerse rekabet avantajı sağlayabilir, maliyetleri düşürebilir ve çevresel yükleri azaltabilirler (Esty ve Winston, 2007, s.19-30).

Çevresel uygulamalar, çevre dostu teknolojilerin kullanılmasını gerekli kılabilir. Çevreye verilen zararın azaltılmasını sağlayan bu teknolojiler, aynı zamanda enerji tasarrufu da sağlamaktadır. Kısa vade de bu teknoloji yatırımları maliyetleri artırırken, uzun vadede çevre dostu ürünlere talebi artırarak ve enerji tasarrufu sağlayarak işletmelere yarar sağlayacaktır (Cihangir vd., 2006, s.6). Shrivastava' ya göre (1995) çevresel uygulamalar hem rekabetçi fırsatlar hem de kısıtlamalar sunmaktadır. Kullanılan çevresel teknolojiler işletmeleri endüstri bazında ve firma bazında etkileyecektir. Çevresel teknolojiler ile endüstrilerin kaynak ve enerji kullanımı, üretim verimliliği, atık yok etme ve kirlilik azaltma maliyetleri etkilenecektir. Üretim maliyetleri üzerindeki bu etki, sektöre, işletme yaşına, büyüklüğüne, kullanılan teknolojilere göre değişecektir. Ayrıca, işletmelere yeni ürün pazar fırsatı sunarak, yeni müşte-

riler çekerek, müşteri sadakatini artırarak, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerini sağlayacaktır.

Rekabet, "mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler arasında özgürce ekonomik kararlar verilebilmesini sağlayan yarış" olarak ifade edilmektedir (4054 s. RKHK. m.3). Rekabet gücü ise, herhangi bir işletmenin ulusal veya uluslararası pazarda rakiplerine karşın düşük maliyette üretebilme (maliyet ve fiyat avantajı), kaliteli ürün sunabilme (kalite avantajı) gibi kıstaslarda onlara denk veya daha üstün olmasını ve yenilikler yapabilme yeteneğini ifade etmektedir (Aktan, 2010, s.167). Maliyetler, işletmelerin yatırım yapabilme kabiliyeti, sipariş teslim hızı, kapasite esnekliği, standartlara uygunluk, güvenilirlik, teknoloji ve AR-GE, nitelikli işgücü, imaj, pazar payı, satış sonrası hizmetler gibi faktörler iç ve dış pazarda firmaların rekabet gücünü etkilemektedir. İşletmelerin rekabete girebilmelerinin en güvenilir ve en uygun yolu maliyetleri kontrol altına almaktır (Doğan vd., 2003, s.115-121). Bu nedenle tesislerin rekabet gücü elde edebilmesi için, maliyetlerini takip etmesi ve kontrol etmesi gerekmektedir. Yapılan her bir faaliyetin işletmeye maliyeti olduğu gibi çevresel faaliyetlerinde işletmeye bir maliyeti olacağı kaçınılmazdır. Bu maliyetlerin rekabet gücü açısından tesisi nasıl etkileyeceği, tesisler için önemli bir konudur.

Çevrenin korunması ve çevresel zararların önlenmesi bir takım faaliyetlerin yerine getirilmesini gerektirir ve bu faaliyetler çevresel maliyetleri oluşturur. Çevresel maliyetler, ürün veya hizmetin üretimi ve satışı sırasında çevreyi korumak ve doğal yaşamı devam ettirebilmek adına katlanılan maliyetlerdir (Beller, Deran ve Hatipoğlu, 2012, s.99). Çevresel maliyetler meydana gelme şekillerine göre farklılık arz edebilirler. Bazı çevresel maliyetler, çevrenin korunması için yapılan faaliyetlerin sonucunda meydana gelirken, bazıları da çevresel kaynakların faaliyetlerde kullanılması sonucu meydana gelebilirler (Kırlioğlu ve Can, 1998, s.56). Bu maliyetler (Özbirecikli ve Melek, 2002, s.85);

- önleme maliyetleri,
- kullanma maliyetleri ve
- zarar maliyetleri şeklinde sınıflandırılabilirler.

Azaltma maliyetleri, işletmelerin faaliyetleri sırasında ortaya çıkan, çevresel zararın önlenmesi veya azaltılması için katlanılan maliyetlerdir. Personele çevresel eğitimlerin verilmesi, atıkların ayrıştırılarak yeniden kullanımı için katlanılan maliyetler gibi maliyetlerdir. Kullanma

maliyetleri ise, işletme faaliyetlerinde çevresel kaynakların (hava, su vs.) kullanımıyla ortaya çıkan maliyetlerdir. Zarar maliyetleri ise, çevreye zarar verilmesi sonucunda katlanılan maliyetlerdir. Ceza ve tazminatlar, bunlara örnek olarak verilebilir. Çevresel maliyetlerin raporlanması, karlılık, büyüme, gelişme gibi yönetsel kararların alınmasında önem arz etmektedir. Bu nedenle bu maliyetlerin göz önünde bulundurulması ve ölçülmesi önemlidir (Aydın, 2012, s.101).

Konaklama işletmelerinin faaliyetleri sırasında çevreye verdikleri zararı azaltmak amacıyla, dünyada ve Türkiye’de, çeşitli belgelendirme sistemleri uygulanmaktadır. Bu uygulamalar, hizmet kalitesinin artması ve çevre sorunlarının çözülmesine yardımcı olmaktadır (Yıldırım Saçılık ve Çevik, 2014, s.405). Ülkemizde uygulanan bu sertifikalardan biri de Yeşil Yıldız belgesidir. Sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması ve çevre bilincinin artırılması amacıyla Yeşil Yıldız uygulamasına geçilmiştir. Belirlenen kriterleri taşıyan tesislere, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1993 yılından itibaren Çevreye Duyarlı Tesis (ÇAM) belgesi verilmeye başlanmıştır. Daha sonra bu uygulama güncellenerek 2008 yılından itibaren Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi (Yeşil Yıldız Simgesi) belgesi olarak yerini almıştır. 2010 yılından itibaren bu belgeye sahip olan tesislere elektrik enerjisi desteği de sağlanmaya başlanmıştır. Tesislerin yeşil yıldız belgesini alabilmeleri için belirlenen 122 kriterden minimum asgari puanı almaları ve bu kriterleri yerine getirebilmek için bir takım çevresel maliyetlere katlanmaları gerekmektedir.

Dünyada, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler için uygulanan belgelendirme sistemlerinden biri “Yeşil Küre (Green Globe)” uygulamasıdır. Bu uygulama, sürdürülebilir turizm ve kitle turizmi üzerine odaklanan uluslararası bir turizm sertifikasyon sistemidir. Green Globe International tarafından yürütülen bu programda, belirlenmiş bazı çevresel standartları sağlayan turizm işletmelerine yeşil küre logosu verilmektedir. Ayrıca belirlenen kriterleri yerine getirme düzeylerine göre üç çeşit üyelik verilmektedir. Hem dünyada hem de ülkemizde uygulanan bir diğer sertifikasyon sistemi ise “Yeşil Anahtar (Green Key)” uygulamasıdır. Sürdürülebilir turizme katkı sağlamak için geliştirilmiş bir eko-etikettir. 12 adet başlık altında toplanan bir takım çevresel kriterleri yerine getiren tesislere verilmektedir.

Bu araştırma, tesislerin hem çevreye daha duyarlı olmak hem de rekabet avantajı sağlamak amacıyla yapmış olduğu çevresel uygulamaların ve katlandığı maliyetlerin, tesislerin rekabet gücüne etkisi olup ol-

madığını, varsa ne yönde etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan yatırımların amaçlanan hedeflere ulaşmada ne kadar etkili olduğunu belirlemek, çalışmamız açısından önemlidir. Ayrıca çalışmamızın hizmet sektöründe bu alanda yapılan çalışmalara literatür konusunda farklı bir bakış açısıyla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Literatür

Ülkemizde ve dünyada çevresel uygulamaların işletmeleri nasıl etkilediğine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde rekabet konusunda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Sharma ve Vredenburg (1998), çevresel stratejiler ile işletme yetenekleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek ve bu durumun rekabete etkisini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada, Kanada'da faaliyet gösteren 7 adet petrol ve gaz endüstrisindeki firmalar üzerinde vaka ve regresyon analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, işletmelerin çevresel stratejilerinin işletme yeteneklerini geliştirerek rekabet gücünü artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Álvarez Gil ve arkadaşları (2001), otellerin çevresel uygulamaları ile mali performansları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için İspanya'daki oteller üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada küme, faktör ve çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Tesislerin yaşının, büyüklüğünün, işletme politikalarının, çevresel baskıların ve paydaşların, çevresel uygulamaları uygulama düzeylerinde etkili olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca, bu uygulamalar ile tesislerin mali performansı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Özbirecikli ve Melek (2002), 20 üretim işletmesi üzerinde anket yöntemi kullanarak, bu işletmelerin çevresel maliyetlerinin üretim maliyetlerine etkisini araştırmışlardır. Çalışmaya göre yöneticiler, çevresel uygulamaların maliyetlerini artıracaklarını ve bu durumun rekabeti etkilemeyeceğini düşünmektedirler. Buna karşın, yöneticiler, çevresel uygulamaların piyasada işletme imajını artıracaklarını bekleyerek, bu durumun rekabet gücünü pozitif etkileyeceğini düşünmektedirler.

Rao (2002), Filipin, Endonezya, Malezya, Tayland ve Singapur'daki ISO 14001 sertifikasına sahip firmaların üst düzey yöneticileri ve çevre sorumluları üzerinde çalışma gerçekleştirmiştir. Anket yöntemi ile elde edilen verilere yapısal eşitlik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, yeşil tedarikçilerin kendi çevresel performanslarını artırdığı ve bunun da işletmelerin rekabet güçlerine ve ekonomik performansına olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Yüksel (2003), ISO 14001 sertifikasına sahip olan ve olmayan işletmeler üzerinde anket yöntemi kullanarak faktör analizi gerçekleştirmiştir. Çalışmada, belgeye sahip olanların çevreye daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu işletmelerin yöneticilerinin, çevresel uygulamalar sonucunda elde edilen kazançların bunlar için katlanılan maliyetleri karşılayacağı düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

González-Benito ve González-Benito (2005), kimya, elektronik ve mobilya sektöründe faaliyet gösteren 428 firma üzerinde anket yapmışlardır. Elde edilen veriler üzerinde çoklu regresyon analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada, bazı çevresel uygulamaların rekabet gücünü artıracacağı, bazı çevresel uygulamaların da işletmeleri olumsuz etkileyeceği sonucuna ulaşmışlardır.

Hu ve Wall (2005), çevresel uygulamaların turistik mekanların firma imajına etkisini belirlemek amacıyla vaka analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, bu uygulamaların Nanshan Kültür Turizmi Bölgesi'nin imajını arttırdığını, maliyet tasarrufu sağladığını, ziyaretçi sayılarını ve karlılığını arttırdığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, bu durumun rekabet gücünün yaratılmasında etkili olduğunu belirlemişlerdir.

Molina-Azorin ve arkadaşları (2009), çevresel uygulamalar ile firma performansı arasındaki ilişkiyi belirlemek için, İspanya'daki otellere anket uygulamışlardır. Yapılan küme ve regresyon analizi sonucunda, çevresel uygulamalara bağlılığın yüksek olduğu otellerin daha yüksek performans gösterdiklerini ve bu uygulamaların performans değişkenlerini önemli düzeyde etkilediğini belirlemişlerdir. Ayrıca otellerin çevresel proaktifliklerine göre; proaktif, temel ve reaktif oteller olmak üzere üç grupta toplandığını tespit etmişlerdir.

Ar ve Tokol (2010), tekstil sektöründe ihracat yapan 153 işletme yöneticilerine anket uygulayarak regresyon ve faktör analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, işletmelerin yeşil pazarlama uygulamalarının, satışların, ihracatın, imajın ve pazar payının artmasına neden olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca bu uygulamaların, müşteri memnuniyetinin ve rekabet gücünün artmasında etkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Yücel (2011), birkaç farklı sektörde faaliyet gösteren şirketlerin temiz üretim faaliyetlerini ve bu faaliyetlerden elde ettikleri kazanımları vaka analizi yaparak incelemiştir. Çalışmada, bu faaliyetler sonucunda kaynakların daha verimli kullanıldığı ve atıkların geri dönüşümü sağlan-

dığı tespit edilmiştir. Bu durumda işletmelere maliyet tasarrufu sağladığı ve firma imajını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Zhang ve arkadaşları (2011), Çin konut geliştirme piyasasında vaka analizi ve anket yöntemi kullanarak, yeşil stratejilerin işletmelere olumlu ve olumsuz etkilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda, olumlu yanları olarak, bu uygulamaların inşaat ve işletme maliyetlerini azalttığını ve firma imajını artırdığını tespit etmişlerdir. Olumsuz yanları olarak, yeşil gereçlerin yüksek maliyette olmasından dolayı bu uygulamaların maliyetleri arttırdığını belirlemişlerdir.

Aydın (2012), Birleşik Krallıktaki ve Türkiye'deki oteller üzerinde anket yöntemi kullanarak otellerin çevresel uygulamalarını karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucunda, Birleşik Krallıktaki otellerin çevresel uygulamalara karşı daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Bu uygulamalarla maliyet tasarrufu sağlanabileceği ve çevreye verilen zararın azaltılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Akdağ ve arkadaşları (2014) 16 Yeşil Yıldızlı oteller üzerinde, Yeşil Yıldızın avantaj ve dezavantajlarını belirlemek için anket yöntemi ve betimsel analiz tekniği kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda, Yeşil Yıldızın avantajları arasında maliyet tasarrufu ve rekabet avantajı sağlanması, müşteri memnuniyetini artırması, kaynakların verimli kullanılması olarak tespit edilmiştir. Kısa vade de maliyetlerin yükselmesi de Yeşil Yıldızın dezavantajı olarak belirlenmiştir.

Yıldırım Saçılık ve Çevik (2014), Yeşil Yıldızın avantajlarını tespit etmek için vaka analizi kullanmışlardır. Çalışmada, bu uygulamaların kısa vade de tasarrufları artırmasına karşın uzun vade de enerji, su gibi kaynak tasarrufu sağlayarak maliyetleri düşürdüğü sonucuna ulaşmışlardır. Rekabet konusunda ise müşterilerin henüz yeterince bilinçli olmadığı için bunun etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Yazgan, Yıldız ve Yücel (2014), Düzce'de 63 üretim işletmesi üzerinde yaptığı faktör analizinde, temiz üretim sonucunda işletmelerin satış ve pazar payının arttığını, fakat yatırımların geri dönüşünde fazla etkisinin olmadığını belirlemişlerdir.

Sert (2017), Ankara'daki bir Yeşil Yıldızlı otel üzerinde vaka analizi yaparak, alınan Yeşil Yıldızın işletmeye faydalarını ve zararlarını tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda çevresel uygulamaların işletmeye itibar kazandırdığını ve uzun vade de maliyet tasarrufu sağladığını tespit etmiştir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Çevreye duyarlı konaklama tesisleri üzerinde yapılan bu çalışmada verilerin nasıl elde edildiği, elde edilen veri setinin analize uygunluğu, analizde kullanılan yöntemler ve analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Amacı ve Önemi

Yeşil Yıldız belgesine sahip tesislerin bu belgeyi alma amaçlarına ne derecede hizmet ettiğini tespit etmek amacıyla yapmış olduğumuz bu çalışma, uygulamalı bir çalışma olup, değişkenler arasında ilişkinin incelendiği nedensel bir araştırmadır. Değişkenlerimiz, çevresel maliyetler ve rekabet gücüdür. Çalışmanın problemi, tesislerin yapmış olduğu çevresel uygulamaların rekabet gücüne etkisi olup olmadığıdır. Çalışmanın sonuçları, tesislere çevreye duyarlı olma konusunda karar vermede faydalı olacağı düşünülmektedir ve bundan dolayı çalışmamız önem arz etmektedir.

3.2. Verilerin Analizi

Çalışmamızın evreni, 30 Eylül 2016 tarihi itibarıyla T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın resmi web sitesinde yer alan 356 adet Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisidir. Örneklem ise 359 adet Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisinden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 64 adet tesis oluşturmaktadır.

Çalışmamızda değişkenler arasında ilişkiyi belirlemek amacıyla bir anket oluşturulmuştur. Ankette yer alacak soruların hazırlanması aşamasında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu "Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formu"nda yer alan kriterler ve literatürde yer alan konuyla ilgili yapılan çalışmalar, araştırmacıya ışık tutmuştur. Soruların birçoğu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ayrıca bu süreçte, Yeşil Yıldız sertifikası danışmanlığı yapan bir danışmanlık firması uzmanı ile görüşülmüş ve soruların hazırlanmasında yardım alınmıştır. Anket, demografik sorular, çevresel maliyetler ve rekabet gücü olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. 5'li likert tipi hazırlanan anket, tesislerin yöneticilerine ya da çevre sorumlularına e-mail, telefon veya yüz yüze uygulanarak veriler elde edilmiştir.

Araştırma için elde edilen veriler, SPSS 22 (Statistical Package for the Social Sciences) programında istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Yeşil Yıldız belgesine sahip tesislerin demografik özelliklerini belirlemek için frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliği için

açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem uygunluğu ve Bartlett's Test of Sphericity testleri yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğunun testi için KMO örneklem yeterliliği test değerinin 0,60 üzerinde olması ve Bartlett testinin istatistiksel olarak anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2007, s.126). Faktör yapısını saptamak için Principal Component yöntemi Varimax rotasyonu ile yapılmıştır. Elde edilen faktörlerin ve tüm ölçek maddelerinin iç tutarlılığı Cronbach Alfa katsayısı ile değerlendirilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda öz değerleri 1,00'in üzerinde olan faktörler seçilmiş ve faktörlerde yer alacak maddeler için madde ağırlık yükleri 0,40 kesim değeri belirlenmiştir. Ayrıca maddelerin tek bir faktörde yer alması ve iki faktörde yer alan maddelerin arasında ise en az 0,10 fark olmasına dikkat edilmiştir (Büyüköztürk, 2007, s.134-135). Bu ölçütlere uymayan maddelerin ölçekten çıkartılmasına karar verilmiştir. Verilere açımlayıcı faktör analizi yapıldıktan sonra değişkenler arasında ilişkinin varlığını ve yönünü test etmek amacıyla korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmada, yöneticilerin ya da çevre sorumlularının anket doldurmada isteksiz olmaları, bazı tesislerin görüşme kabul etmemesi ve bazı anketlerin analiz için uygun olmaması gibi kısıtlar söz konudur.

Bulgular

Araştırmaya katılan Yeşil Yıldızlı tesislerin demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Tesislerin Demografik Özellikleri

		Frekans Sayısı	Yüzde (%)
Sektördeki faaliyet yılı	1-5 Yıl	9	14,1
	6-10 Yıl	17	26,6
	11-15 Yıl	10	15,6
	16 ve Üzeri	28	43,8
	Toplam	64	100
		Frekans Sayısı	Yüzde (%)
Tesis yıldız sayısı	3 Yıldız	5	7,8
	4 Yıldız	9	14,1
	5 Yıldız	50	78,1
	Toplam	64	100
		Frekans Sayısı	Yüzde (%)

Tesiste çalışan sayısı	100 ve Altı	10	15,6
	101 - 200	15	23,4
	201 - 300	23	35,9
	301 - 400	10	15,6
	401 ve Üzeri	6	9,4
	Toplam	64	100
		Frekans Sayısı	Yüzde (%)
Tesisin oda sayısı	100 ve Altı	6	9,4
	101 - 200	9	14,1
	201 - 300	16	25
	301 - 400	12	18,8
	401 ve Üzeri	21	32,8
	Toplam	64	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan tesislerin %43,8'i 16 yıl ve üzeri sürede bu sektörde faaliyet göstermektedir. Tesislerin %78,1'i 5 yıldızlı bir tesis olup, %35,9'unda 201 ile 300 arasında personel çalıştırılmaktadır. Bu tesislerin %32,8'inin 401 ve üzerinde oda kapasitesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Çevresel maliyetler ve rekabet gücü ile ilgili 64 gözleme faktör analizi yapıp yapılamayacağını kontrol etmek amacıyla Kaiser - Meyer - Olkin (KMO) değerinden ve Bartlett Testi Ki Kare değerinden faydalanılmıştır. Tablo 2'de KMO ve Bartlett Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2. Kaiser - Meyer - Olkin (KMO) ve Bartlett Testi Sonuçları

	Çevresel Maliyetler	Rekabet Gücü
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	0,705	0,781
Bartlett Testi Ki-Kare Değeri	431,800	216,407
Serbestlik Derecesi	120	36
P Değeri	0,000	0,000

Analiz sonuçlarına göre KMO değerlerinin her iki ölçek içinde 0,70'in üzerinde olması, örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Bartlett Testi Ki Kare Değerleri çevresel maliyetlerde 431,800 rekabet gücünde ise 215,430 olarak tespit edilmiştir. Her iki ölçek içinde P değeri 0,000 çıkararak 0,01 önem düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre verilerin faktör analizi için uygun olduğu anlaşılmıştır.

Verilerin faktör analizine uygunluğu test edildikten sonra verilere açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Tablo 3 ve Tablo 4’de analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. Çevresel Maliyetler Faktör Analiz Sonuçları

Faktör Adı	Soru İfadesi	Faktörün Yükleri	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik (Cronbach’s Alpha)
Önleme	Çevre politikamızın olması çevreye verilen zararın önlenmesi açısından önemlidir.	0,865	24,228	0,837
	Çevreye duyarlı atık su planımızın olması çevreye verilen zararın azaltılması açısından önemlidir.	0,793		
	Kullandığımız kimyasal maddelerin izlenmesi çevreye verilen zararın azaltılması açısından önemlidir.	0,746		
	Personelimize çevresel eğitimlerin verilmesi çevresel etkilerin azaltılması açısından önemlidir.	0,742		
	Tesis faaliyetlerinde çevre dostu malzemeler kullanılması çevreyi koruma açısından önemlidir.	0,726		
Kullanma	Nevesim ve havluların müşteri isteğine göre değiştirilmesi kaynakların kullanımı açısından önemlidir.	0,806	22,623	0,81
	Tesisimizde anahtar – kart sisteminin kullanılması enerji tasarrufu açısından önemlidir.	0,773		
	Tesisimizde ısı yalıtımının kullanılması (özel cam, çift cam vb.) enerji tasarrufu açısından önemlidir.	0,771		
	Tesisimizde fotoselli, ayarlı vb. özel armatörlerin kullanılması su tasarrufu açısından önemlidir.	0,721		
	Tesisimizde kullanılan enerji tasarruflu aydınlatmalar kaynak kullanımı açısından önemlidir.	0,636		
	Tesiste çevre dostu teknolojilerin kullanılması kaynak tasarrufu açısından önemlidir.	0,542		
Zarar	Faaliyetlerimiz sonucunda ortaya çıkan emisyon gazlarından dolayı bakım – onarım faaliyetlerinin sıklığının artırılması hava kirliliği açısından önemlidir.	0,829	11,11	0,779
	Tesis çevresinin (bahçe, plaj, vb.) temizlenmesi toprak kirliliği açısından önemlidir.	0,806		
	Faaliyetlerimiz sonucunda ortaya çıkan atıkların bitki örtüsüne verdiği zarara karşın yapılan ağaçlandırma çalışmaları çevre kirliliği açısından önemlidir.	0,775		
	Çevre yasalarına uyumsuzluk nedeniyle ödenen tazminatlar çevre kirliliği açısından önemlidir.	0,666		
	Faaliyetlerimiz sonucunda ortaya çıkan atıklar nedeniyle katılan cezalar çevre kirliliği açısından önemlidir.	0,532		
Güvenilirlik Katsayısı (Cronbach’s Alpha)		0,750		
Toplam Varyansı Açıklama Oranı		%57,962		

Yapılan faktör analizi sonucunda, çevresel maliyetler ölçeği Önleme, Kullanma ve Zarar olmak üzere üç faktörlü bir yapı göstermiştir. Önleme ve Zarar faktörlerini 5 madde, Kullanma faktörünü ise 6 madde açıklamıştır. Bu üç faktör toplam varyansın %57’sini açıklamaktadır.

Ölçeğin güvenilirlik katsayısı %75 bulunmuştur. Böylece hiçbir faktör elenmek zorunda kalmamıştır.

Tablo 4. Rekabet Gücü Faktör Analiz Sonuçları

Faktör Adı	Soru İfadesi	Faktörün Yükleri	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)
Rakipler ve Pazar Payı	Yeşil yıldız sertifikası, aracı firmalarının (Tur operatörleri, seyahat acenteleri, vb.) tesisimizi tercih düzeyini arttırmıştır.	0,849	39,527	0,857
	Çevresel stratejilerin belirlenmesi, pazar payını arttırmıştır.	0,814		
	Çevreye duyarlı olmamız satışlarımızı arttırmıştır.	0,791		
	Çevresel uygulamalar rakiplerimize göre hizmet çeşitliliğimizi arttırmıştır..	0,725		
	Çevresel uygulamalar tesisimizin imajını arttırmıştır	0,723		
	Yeşil yıldız sertifikası müşteri tercihlerini olumlu yönde etkilemiştir.	0,671		
Hizmet Kalitesi	Tesisimizdeki çevresel uygulamalar hizmet kalitemizi arttırmıştır.	0,876	22,715	0,740
	Tesisimizde verilen çevresel eğitimler personelimizin niteliğini arttırmıştır.	0,842		
	Tesis faaliyetlerimizdeki çevresel uygulamalar ürün ve hizmetlerimizin hızlı sunulmasını sağlamıştır.	0,697		
Güvenilirlik Katsayısı (Cronbach's Alpha)		0,716		
Toplam Varyansı Açıklama Oranı		%62,242		

Rekabet gücü ölçeği faktör analizi sonucunda iki faktörlü bir yapı göstermiştir. Rakipler ve Pazar payı faktörünü 6 madde, hizmet kalitesi faktörünü ise 3 madde açıklamıştır. Bu iki faktör toplam varyansın % 62'sini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı %71,6 bulunmuştur.

Ankette yer alan soruların faktör ve güvenilirlik analizleri yapıldıktan sonra çevresel maliyetler ile rekabet gücü arasında ilişki olup olmadığını, varsa yönünü ve etkilenme oranını ortaya koymak amacıyla SPSS paket programında korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Korelasyon Analizi Sonuçları

		Rekabet Gücü
Çevresel Maliyetler	Pearson Correlation	0,665
	P Değeri	0,000
	N (Örneklem Sayısı)	64

Anket sonucunda elde edilen veriler normal dağılım göstermesinden dolayı Pearson Correlation katsayısı kullanılmış olup, analiz sonucunda çevresel maliyetler ile rekabet gücü arasında pozitif orta düzeyde bir korelasyon bulgusuna ulaşılmıştır. P değerinin 0,000 olması, bu sonucun 0,01 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Regresyon analizi sonuçları ise Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Regresyon Analizi Sonuçları

	B	T	P (Sig)
Sabit	0,595	1,070	0,000
Çevresel Maliyetler	0,846	7,020	0,000

* Bağımlı Değişken Rekabet Gücü.

Tablo 6'da yer alan analiz sonuçları incelendiğinde çevresel maliyetler ile rekabet gücü arasında pozitif yönlü 0,846 oranında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu (T= 7,020, P= 0,000) sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu sonuç, çevresel maliyetlerdeki bir birimlik artışın rekabet gücünü pozitif yönde 0,846 oranında arttıracığını ifade etmektedir. (Rekabet Gücü = 0,595 + 0,846 * Çevresel Maliyetler)

4. Sonuç

Sermayesi çevre olan ve geleceği çevreye bağlı olan turizm işletmeleri için çevrenin önemi yadsınamaz. Bu nedenle tesislerin devamlılığını sağlayabilmeleri için çevreyi korumaları gerekmektedir. Çevrenin korunması da bazı ek maliyetler gerektirebilir. Yapılan her bir faaliyetin işletmeye maliyeti olabileceği gibi orta ve uzun vadede getirisi de olacaktır. Çevresel faaliyetlerin hem maliyetleri etkilemesi hem de tesis imajı açısından rekabet gücünü etkileyeceği açıktır.

Dünyada ve Türkiye'de çevreyi korumak ve çevreye duyarlı olan tesisleri desteklemek amacıyla çeşitli belgelendirme sistemleri mevcuttur. Bu belgelendirme sistemlerinden biri de "Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi (Yeşil Yıldız)" belgesidir. Tesisler, hem çevreye duyarlı olmak hem de rekabet gücü elde etmek amacıyla Yeşil Yıldız sertifikasına sahip olmayı istemektedirler. Bu sertifikayı elde etmek için bir takım kriterlerin ve uygulamaların yerine getirilmesi gerekmektedir. Çevresel faaliyetler için katlanılan maliyetler, çevresel maliyetleri oluşturmaktadır. Tesisler tarafından katlanılan çevresel maliyetlerin hem çevreye hem de tesise fayda sağlaması beklenir. Çalışmamızda, Yeşil Yıldız belgesine sahip

olan tesislerin, belirtilen amaçlar için katlandığı çevresel maliyetleri ile rekabet gücü arasında beklenildiği gibi bir ilişkinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar ve Yeşil Yıldız kriterlerinden yararlanılarak bir anket geliştirilmiş ve sorular tesislerin yöneticilerine veya çevre sorumlularına yöneltilmiştir. Anket yöntemi ile elde edilen veriler üzerinde açıklayıcı faktör analizi, korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır.

Çalışmaya katılan 64 tesisten 50'si 5 yıldızlı bir tesis olup %32,8'i 400'ün üzerinde oda kapasitesine sahiptir. Ayrıca bu tesislerin %43,8'i 16 yıl ve üzerinde sektörde faaliyet göstermektedir. Çalışmamıza katılan tesislerin, uzun yıllar bu sektörde faaliyet gösterdiği ve hem kapasite hem de yıldız seviyesi olarak büyük tesisler olduğu söylenebilir. Hazırlanan anket ile elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için KMO örneklem uygunluğu analizi ve Bartlett testi yapılmıştır. KMO değerlerinin her iki ölçek içinde 0,70'in üzerinde olması ve Bartlett Testi Ki Kare değerlerinin her iki ölçek için 0,01 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkması, örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunu ve veriler üzerinden faktör analizi yapılabileceğini göstermiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda, çevresel maliyet uygulamaları önleme, kullanma ve zarar maliyetleri olmak üzere 3 faktörlü bir yapı göstermiştir. Bu üç faktör toplam varyansın %57'sini açıklamaktadır. Rekabet gücü ölçeği faktör analizi sonucunda, rakip ve pazar payı ile hizmet kalitesi olmak üzere iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu iki faktör toplam varyansın %62'sini açıklamaktadır. Anketin güvenilirliği Cronbach's alfa katsayısı ile test edilmiş, her iki ölçek için de analiz sonuçları %70'in üzerinde çıkararak güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Çevresel maliyetler ile rekabet gücü arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için yapılan korelasyon analizi sonucunda, çevresel maliyetler ile rekabet gücü arasında pozitif orta düzeyde bir ilişki ortaya çıkmıştır. P değerinin 0,01 önem düzeyinde anlamlı olması, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan regresyon analizi sonucunda ise, çevresel maliyetler ile rekabet gücü arasında pozitif yönlü 0,846 oranında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu oran, çevresel maliyetlerdeki bir birimlik artışın rekabet gücünde pozitif yönde 0,846 oranında artış sağlayacağını göstermektedir.

Çevresel uygulamaların rekabet gücüne etkisi ile ilgili, ulusal ve uluslararası alanda farklı sektörlerde benzer veya farklı sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin Rao (2002), Filipin, Endonezya, Malezya, Tayland ve Singapur'daki ISO 14001 sertifikalı firmalar üzerinde, González-

Benito ve Gonzàlez-Benito (2005) kimya, elektronik ve mobilya sektöründe, Sharma ve Vredenburg (1998) petrol ve gaz endüstrisinde, Ar ve Tokol (2010) tekstil sektöründe yaptıkları çalışmalarda benzer sonuçlar elde etmiştir. Buna karşın, Yıldırım Saçılık ve Çevik (2014) Yeşil Yıldızın avantajlarını ve dezavantajlarını tespit etmek amacıyla yapmış oldukları vaka analizinde, müşterilerin henüz yeterince bilinçli olmamasından dolayı çevresel uygulamaların rekabet gücüne fazla bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Çevreye duyarlı olmanın rekabet gücüne etkisini belirlemek amacıyla yapmış olduğumuz bu çalışmada ise, ülkemizde hizmet sektöründe yer alan konaklama işletmelerinde çevresel maliyetlerin rekabet gücünü pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, tesislerin yeşil yıldız belgesini edinme amaçlarından biri olan rekabet gücü elde etme amacına ulaştığı söylenilebilir. Diğer bir ifadeyle, elde edilen sonuç, çevreyi korumak ve aynı zamanda rekabet gücü elde etmek için yapılan uygulamaların ve katlanılan maliyetlerin, rekabet gücünü olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Çevreye karşı duyarlı olunması halinde işletme rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu durum, tesisleri çevreye karşı daha duyarlı olmaya yönlendirecekken, faaliyetleri sırasında çevreye duyarlı olmayan tesisleri de bu konuda teşvik edecektir. Çevresel uygulamalar ve rekabet avantajı konusunda tesislerin farkındalığının artırılması, hem tesis hem de çevrenin korunması açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akdağ, G., Güler, O., Demirtaş, O., Dalgıç, A. & Yeşilyurt, C. (2014). Turizm ve Çevre İlişkisi: Türkiye'deki Yeşil Otellerin Gözünden Yeşil Otelcilik Uygulamalarının Getirileri. Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, 4-6 Haziran 2014, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Aktan, C. C., (2010). Türkiye'de Üretim Ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası. Ekonomi Bilimleri Dergisi, C:2, S:2, 166-197.
- Álvarez Gil, M. J., Burgos Jiménez, J. & Céspedes Lorente, J. J. (2001). An Analysis Of Environmental Management, Organizational Context And Performance Of Spanish Hotels. Omega 29(6), 457-471.
- Aydın, S. (2012). Konaklama İşletmelerinde Çevre Muhasebesi Uygulamaları ve Çevresel Maliyetlerin Yaşam Döngüsü Değerlemesi: Türkiye - Birleşik Krallık Örneği. MÖDAV, C:14, S:4, 99-120.
- Ar, A. A. & Tokol, T. (2010). Tekstil Sektöründeki İşletmelerin Yeşil Pazarlamadan Kaynaklı Kazanımları. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C:9, S:31, 148-168.
- Beller, B., Deran, A. & Hatipoğlu, A. G. (2012). Çevre Maliyetlerinin Hesaplanması ve Muhasebeleştirilmesi: Bir Çimento Fabrikasında Vaka Çalışması. Cag University Journal of Social Sciences, Sayı: 9(1), 95 - 121.
- Büyüköztürk, S. (2007). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. (8. Baskı). Pegem Yayıncılık: Ankara.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk Ş. (2012). Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cihangir, M., Küçük, F. & Türkal, H. (2006). Çevreye Duyarlı Üretim Sistemi Uygulayan İşletmelerde Sistemin Getirdiği İlave Maliyetlerle Bu Maliyetlerin Ürünlere Yüklenmesinde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne Yönelik Bir Değerlendirme. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, S:9, 1-7.
- Doğan, Ö. İ., Marangoz, M. & Topoyon, M. (2003). İşletmelerin İç ve Dış Pazarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:5, S:2, 114-138.
- Emeksiz, M. (2007). Küçük Otel İşletmeleri ve Çevre Yönetimi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(18), 141-156.
- Esty, D., C. & Winston, A., S. (2007). Yeşilden Altına Akıllı Şirketler Çevreci Stratejiler ile Nasıl Avantaj Yararır?. Çeviren: Levent Göktem, MediaCat, İstanbul.
- González-Benito, J. & González-Benito, Ö. (2005). Environmental Proactivity and Business Performance: An Empirical Analysis. Omega 33, 1-15.
- Hu, W. & Wall, G. (2005). Environmental Management, Environmental Image and the Competitive Tourist Attraction. Journal of Sustainable Tourism, 13:6, 617-635.
- Kırlıoğlu, H. & Can, A. V. (1998). Çevre Muhasebesi, Değişim Yayınları. Adapazarı.
- Molina-Azorin, J.F., Claver-Cortes, E., Pereira-Moliner, J. & Tari, J.J. (2009). Environmental Practices And Firm Performance: An Empirical Analysis In The Spanish Hotel Industry. Journal of Cleaner Production, 17, 516-524.

- Özbirecikli, M. & Melek, Z. (2002). Çevre Muhasebesi ve Çevresel Maliyetlerin Maliyet Muhasebesi Sistemine Etkileri ve Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S:14, 85– 90.
- Rao, P. (2002). Greening The Supply Chain: A New Initiative in South East Asia. *International Journal of Operations & Production Management*, V:22, N:6, 632-655.
- Sert, A. N., (2017). Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: Doğa Residence Otel Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Sharma, S. & Vredenburg, H. (1998). Proactive Corporate Environmental Strategy and The Development of Competitively Valuable Organizational Capabilities. *Strategic Management Journal*, 19: 729–753.
- Shrivastava, P. (1995). Environmental Technologies and Competitive Advantage. *Strategic Management Journal*, Vol. 16, 183-200.
- Yazgan, H. İ., Yıldız, M. S. & Yücel, S. (2014). Temiz Üretimin Firma Performansına Etkisi: Düzce Sanayi İşletmelerinde Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:7, S: 32, 722-733.
- Yıldırım Saçılık, M. & ÇEVİK, S. (2014). Çevreye Duyarlı Otelcilik Kapsamında Yeşil Yıldız Uygulaması: Antakya Güngör Ottoman Palace Örneği. 9. Uluslararası Kongre: Turizm İşletmeciliğinde Yeni Perspektifler, Balıkesir Üniversitesi, Eylül.
- Yücel, M. (2011). Çeşitli Endüstrilerde Temiz Üretim Sistemi Uygulamalarının İşletme Ekonomilerine Sağladığı Faydalar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C:10, S:35, 150-166.
- Yüksel, H. (2003). İşletmelerin Çevreye Duyarlı Üretim Faaliyetlerinin Ampirik Bir Çalışma İle Değerlendirilmesi. *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, C: 14 S: 2, 21-32.
- Zhang, X., Shen, L. & Wu, Y. (2011). Green Strategy For Gaining Competitive Advantage In Housing Development: A China Study. *Journal of Cleaner Production*, 19: 157-167.
- 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun (RKHK), 1994.